

РЕЗЮМЕТА

на публикациите на доц. д-р Мая Чолакова, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по ПН 1.2. Педагогика (Социална педагогика), обявен в ДВ, бр. 21/15.03.2022 г .

на български език и на английски език

МОНОГРАФИЯ – ХАБИЛИТАЦИОНЕН ТРУД

1. Чолакова, М. (2022). *Културното смирение*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, ISBN 978-954-07-5430-7

Резюме:

Монографията е посветена на културното смирение като сравнително нова концепция за етична крос-културна практика, възникнала в САЩ и приложима в областта на помагачите отношения, в това число и в социалната и социално-педагогическата работа. В богатия репертоар от подходи за ефективна крос-културна практика, културното смирение се отличава с това, че отправя предизвикателство към собствените представи за културна компетентност и отваря пространство за учене от уникалния опит на другите. Основната теза на изследването е, че като културен конструкт не може да се очаква културното смирение да бъде адекватно на българската реалност, но неговите конституиращи елементи, а именно пожизнен процес на самоанализ и самокритичност (или ангажираността с критично културно самоосъзнаване и самооценяване), минимизиране на властовите дисбаланси и изграждане на не-патерналистични партньорства с индивидите и общностите (сами по себе си свързани и с овластяването им), могат да послужат за отправна точка в саморефлексията относно нашите собствени перспективи и възможността за една по-широка межкултурна ориентация както на обучението, така и на практиката в областта на социалната педагогика и социалните дейности. В по-общ план става дума и за опит за провокиране на дискусия не само върху самата концепция и нейната (евентуална) пригодност към обучението и практиката в помагачата сфера, но и за разширяване на базата за критична рефлексия и саморефлексия на самите нас като академична общност, както и на настоящите и следващите поколения помагачи специалисти.

Книгата съдържа три глави. В първата глава се прави обзор и анализ на разнообразни интерпретации на смирението в религиозен, философски и психологически контекст. Анализът на разбиранията за смирението в различните религиозни традиции, тези на ранните общности, на източните и на западните хора, колкото и условно да е това деление, демонстрира, че смирението е сърцевината на религиозното – като индивидуално и колективно преживяване на единението с Бога, като най-висша цел на духовна реализация, като морално-религиозна добродетел, като етична нагласа и пр. Що се отнася до философските му интерпретации, от класическите до съвременните, смирението се разглежда многопластово в неговите етични, морални, епистемологични, екзистенциални измерения, но и по твърде противоречив начин – от пълното му

отрицание като презряна „монашеска добродетел” (Хюм) до възхвалата му като „най-нежната, най-скритата и най-хубавата от християнските добродетели“ (Шелер). Обзорът на литературата по темата за смирението в съвременната психология демонстрира определен консенсус по някои негови ключови характеристики, а изследванията в областта на позитивната психология му отделят място на положителна личностна черта, която може да бъде култивирана.

Втората глава е посветена на културната компетентност в обучението и практиката на социалната работа, на идеята за културното смирение в различните ѝ конкретизации, както и на развитието на културно смирение в обучението и практиката в помагачи професии в мултикултурни условия. Анализът на многобройни и различно нюансирани концептуализации на културната компетентност в съвременния американски специализиран дискурс прави възможно, от една страна, обширното, а, от друга, критичното вглеждане в конструкта в опит да бъде усъвършенствана кроскултурната практика. Концепцията за културното смирение се разглежда тъкмо като елемент от този стремеж, който сам по себе си има различни конкретизации – като алтернатива на културната компетентност, като допълнение към нея, като част от многообразните подходи към културното различие в обучението и практиката в помагачите професии и др. Също толкова разнообразни са и начините за култивиране на културно смирение с акцент върху ученето на нивото на трансформацията.

Третата глава представя резултати от емпирично изследване в рамките на научноизследователски проект, финансиран от Българо-Американската комисия за образователен и културен обмен Фулбрайт в периода януари - април 2019 г. в Училището по социална работа на Университета на Централна Флорида в Орландо, САЩ, както и резултати от контент-анализ на достъпната учебна документация в бакалавърските и магистърските програми по Социална педагогика и Социални дейности във всички български университети, в които са създадени такива специалности. Целта на тази част от монографията е, чрез анализ на интерпретациите на обучаващи, да постави акцент върху проявленията на културното смирение в подготовката на студенти по социална работа, както и да очертае профила на специалиста, практикуващ от позиция на културно смирение. От друга страна, чрез анализ на съдържанието на учебната документация в програмите за обучение на специалисти за помагачи професии в български условия, се прави опит да се идентифицират възможни полета на приложение на идеята за смирението в межкултурен контекст в подготовката на специалисти за сектора на помагането у нас. Проекциите на смирението в образователния контекст включват и идеята за субект-субектните взаимоотношения, на свой ред обвързани с перспективите на силните страни и овластяването в практиката на социалната и социално-педагогическата работа.

В заключение, монографията застъпва позицията, че като области на познание, академични специалности и практически сфери, социалната педагогика и социалната работа имат потенциал за възстановяване на ролята на смирението като ценност и добродетел в обществото. Чрез философско-педагогическите идеи на Фрейре, чрез еманципаторския заряд на съвременните критични теории, които са част от

концептуалната база на социалната работа, чрез ценностната си ангажираност с въпросите на многообразието, човешките права и социалната справедливост социалната педагогика и социалната работа могат да бъдат онези инструменти, чрез които смирението може да намери своята реабилитация и реализация – като етична ориентация за крос-културна практика, като субект-субектна равнопоставеност както в обучението, така и в помагачите отношения, а защо не и като добродетел, иманентно присъща на „добрия учител“ (Waks, 2018) и на „добрия“ помагач специалист?

Abstract:

Tcholakova, M. CULTURAL HUMILITY. The monograph is dedicated to cultural humility as a relatively new concept for ethical cross-cultural practice, which originates in the US and is applicable in the field of helping relationships, including social and social-pedagogical work. Within the rich repertoire of approaches to effective cross-cultural practice, cultural humility is characterized by challenging one's own notions of cultural competency and opening up space for learning from the unique experiences of others. The main author's thesis is that as a cultural construct cultural humility cannot be expected to be adequate to the Bulgarian reality, but its constituent elements, namely lifelong self-evaluation and self-critique, minimizing power imbalances and building non-paternalistic partnerships with individuals and communities (in themselves related to their empowerment), can serve as a starting point in the self-reflection on our own perspectives and the possibility for a broader intercultural orientation of both education and practice in the field of social pedagogy and social activities. More generally, it is an attempt to provoke discussion not only about the concept itself and its (possible) appropriateness for education and practice in the helping field, but also to expand the basis for critical reflection and self-reflection of ourselves as an academic community, as well as of the current and future generations of helping professionals.

The book includes three chapters. The first chapter reviews and analyzes various interpretations of humility in a religious, philosophical, and psychological context. The analysis of the understandings of humility in the different religious traditions, those of the early communities, of the Eastern and Western people, no matter how conditional this division is, demonstrates that humility is at the core of the religious - as the individual and collective experience of unity with God, as the highest goal of spiritual realization, as a moral and religious virtue, as an ethical attitude, etc. As for his philosophical interpretations, from classical to modern, humility is viewed in its ethical, moral, epistemological, existential dimensions, but also in a very contradictory way - from its complete denial as a despised "monkish virtue" (Hume) to its praise as "the most tender, the most concealed, and the most beautiful of Christian virtues" (Scheler). The review of the literature on the subject of humility in modern psychology demonstrates a definite consensus on some of its key characteristics, and research in the field of positive psychology positions it as a positive personality trait that can be cultivated.

The second chapter is devoted to cultural competence in the education and practice of social work, the idea of cultural humility in its various concretization, as well as the development of cultural humility in teaching and practice in helping professions in multicultural conditions. The analysis of numerous and differently nuanced conceptualizations of cultural competence in contemporary American specialized discourse makes possible, on the one hand, a

comprehensive and, on the other hand, a critical view of the construct in an attempt to improve cross-cultural practice. The concept of cultural humility is seen as an element of this aspiration, which in itself has various concretization - as an alternative to cultural competence, as a complement to it, as part of the various approaches to cultural diversity in training and practice in helping professions, etc. Equally, diverse are the ways to cultivate cultural humility with an emphasis on learning at the level of transformation.

The third chapter presents the results of an empirical study implemented within a research project funded by the Bulgarian-American Commission for Educational and Cultural Exchange Fulbright in January - April 2019 at the School of Social Work at the University of Central Florida in Orlando, USA, and results of content analysis of the available curriculum documentation in the bachelor's and master's programs in Social Pedagogy and Social Activities in all Bulgarian universities where such specialties have been established. The purpose of this part of the monograph is, through analysis of the trainers' interpretations, to emphasize the manifestations of cultural humility in the training of students in social work, as well as to outline the profile of the specialist practicing from the position of cultural humility. On the other hand, by analyzing the content of the curriculum documentation in the academic programs for social pedagogues and social workers in Bulgarian conditions, an attempt is made to identify possible fields of application of the idea of humility in an intercultural context in training specialists for the helping sector. The projections of humility in the educational context include the idea of subject-subject relationships, connected, in turn, with the strengths perspective and empowerment in the practice of social and social-pedagogical work.

In conclusion, the monograph advocates the position that as fields of knowledge, academic disciplines, and practice areas, social pedagogy and social work have the potential to revivify the role of humility as a value and virtue in society. Through Freire's philosophical and pedagogical ideas, the emancipation power of contemporary critical theories that are part of the conceptual basis of social work, and their value commitment to issues of diversity, human rights, and social justice, social pedagogy and social work can be those tools, through which humility can find its revivification and realization - as an ethical orientation for cross-cultural practice, as subject-subject equality in both education and helping relationships, and why not as a virtue inherent in the "good teacher" (Waks, 2018) and the "good" helping professional?

КНИГА НА БАЗАТА НА ЗАЩИТЕН ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“

2. Чолакова, М. (2004). *Потенциал за учене при деца от малцинствени общности*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, ISBN 954-07-1941-0

Книгата е разработена на базата на дисертационен труд на тема „Социално-педагогически измерения на потенциала за учене при деца от етнически малцинствени общности“, защитен в Научния съвет по педагогика при ВАК през 2003 г. Предмет на изследователския интерес е потенциалът за учене на деца от етнически малцинствени общности, обучавани в специални училища за деца с интелектуални затруднения.

Книгата съдържа четири глави. В първата глава се прави анализ на научните подходи към етничността, етническите общности и етническите малцинства. Разглежда се етнокултурната ситуация в съвременното българско общество и се очертават особеностите на етническата социализация и инкултурация на децата от ромската и турската малцинствени общности. Основната теза е, че несъответствието между целите, условията, нормите на официалното образование и културните модели на специфичните етнически общности в контекста на традиционната училищна институция е може би най-важната причина за възникване на затруднения и оттук – класифициране в категориите на децата с интелектуални увреждания и отделяне в специалното образование.

Втората глава проблематизира традиционния в противовес на мултикултурния подход в образованието. Представят се схващания за специалните образователни потребности като континуум от проблеми, свързани със средата, през такива, отнасящи се до интеракцията между детето и средата, до проблеми, коренящи се в самото дете. Застъпва се позицията, че специалните потребности в резултат на различен етнокултурен, езиков, религиозен и пр. произход неправомерно се смесват със специалните образователни потребности в резултат на увреждане. В критичен план се разглеждат причините за класифициране на деца с малцинствен етнокултурен произход в категорията на леките интелектуални затруднения.

Третата глава е концентрирана около процедурите за психолого-педагогическа диагностика на деца от етномалцинствени общности, в това число статичните процедури за измерване на интелектуално ниво, екологичния подход, който взема под внимание влиянието и взаимодействието на различни фактори, и динамичното оценяване, което прави възможно определянето на потенциала за учене в противовес на традиционните тестове за интелигентност.

Четвъртата глава по същество представя емпиричното социално-педагогическо изследване, чиято цел е да се направи анализ на теоретичните обяснителни модели и практиката на оценяване на специалните образователни потребности и да се изпробва инструмент за динамично и недискриминиращо оценяване на потенциала за учене при деца от етномалцинствени общности на възраст 6-8 г. Основната изследователска хипотеза е, че в основата на неблагоприятния училищен опит на децата от ромската и турската етнически общности стои не дефицит в нивото им на интелигентност, а несъответствие между спецификата на социализацията в етномалцинствената общност и доминиращите културни изисквания на образователния процес, а съществуващите процедури за освидетелстване не са в състояние да оценят обективно както причините за затрудненията, така и потенциала за учене на децата. На базата на статистическа обработка и анализ на резултати от проучване на документи, анкети и интервюта, както и статистическа обработка и първичен анализ на резултати от частична апробация на тест за потенциал за учене при етнически малцинства (LEM) се формулират изводи в подкрепа на основната изследователска хипотеза. Подчертава се ролята на социално-педагогическия подход в предоставянето на широка и културно сензитивна рамка за интерпретация на специалните образователни потребности на децата от етно-малцинствени общности и се обосновава прилагането на екологичната парадигма в

оценяването им. Частичната апробация на теста за потенциал за учене съдържа предпоставката, че пълната му апробация върху по-широка извадка ще очертае с по-голяма категоричност тенденцията към положителното влияние на интегрираната среда върху постиженията при задачи, за които има основание да се приеме, че характеризират децата с оглед на действителния им потенциал за учене.

Abstract:

Tcholakova. M. LEARNING POTENTIAL IN CHILDREN FROM MINORITY COMMUNITIES. The book is based on a dissertation on "Socio-pedagogical dimensions of learning potential for children from ethnic minority communities", defended at the Scientific Council for Pedagogy at the Higher Attestation Commission in 2003. The subject of research is the learning potential of children from ethnic minority communities, educated in special schools for children with intellectual disabilities.

The book contains four chapters. The first chapter analyzes scientific approaches to ethnicity, ethnic communities, and ethnic minorities. The ethnocultural situation in modern Bulgarian society is described and the specifics of the ethnic socialization and enculturation of the children from the Roma and Turkish minority communities are outlined. The main point is that the discrepancy between the goals, conditions, norms of formal education, and cultural models of specific ethnic communities in the context of the traditional school institution is perhaps the most important reason for difficulties and, hence, classification in the categories of children with intellectual disabilities and separation in special education.

The second chapter problematizes the traditional as opposed to the multicultural approach to education. Concepts of special educational needs are presented as a continuum of problems related to the environment, from those related to the interaction between the child and the environment, to problems rooted in the child himself. It is argued that special needs as a result of different ethnocultural, linguistic, religious, etc. origins are wrongly mixed with special educational needs as a result of disability. The reasons for classifying children of minority ethnocultural origin in the category of mild intellectual disabilities are critically analyzed.

The third chapter focuses on the procedures for psychological and pedagogical diagnosis, including static procedures for measuring the intellectual level, the ecological approach that takes into account the influence and interaction of various factors, and dynamic assessment that makes it possible to determine the potential for learning as opposed to traditional intelligence tests.

The fourth chapter presents in its essence empirical social-pedagogical research, which aims to analyze the theoretical explanatory models and practice of assessing special educational needs and to try out a tool for dynamic and non-discriminatory assessment of learning potential in children from ethnic minorities aged 6-8 years. The main research hypothesis is that it is not a deficiency in their intelligence level, but the discrepancy between the specifics of ethnic socialization and the dominant cultural requirements of the educational process that underlies the disadvantageous school experience of children from Roma and Turkish communities, and the existing assessment procedures are not able to objectively assess both the causes of difficulties and the learning potential of children.

Based on statistical processing and analysis of results from the study of documents, surveys, and interviews, as well as statistical processing and primary analysis of results from the tryout of the test for learning potential in ethnic minorities (LEM) conclusions are formulated in support of the main research hypothesis. The role of the social-pedagogical approach in providing a broad and culturally sensitive framework for interpreting the special educational needs of children from ethnic minority communities is emphasized and the application of the ecological paradigm in their assessment is substantiated. The tryout of the test for learning potential contains the premise that its full approbation on a wider sample will outline more clearly the trend towards the positive influence of the integrated environment for achievement in tasks that can be considered to characterize children in terms of their real learning potential.

СТАТИИ И ДОКЛАДИ, ПУБЛИКУВАНИ В НАУЧНИ ИЗДАНИЯ, РЕФЕРИРАНИ И ИНДЕКСИРАНИ В СВЕТОВНОИЗВЕСТНИ БАЗИ ДАННИ С НАУЧНА ИНФОРМАЦИЯ

3. Чолакова, М. (2022). Интерпретации на смириенето в педагогически контекст. Педагогика *Педагогика*, 94(3), 306-317), <https://doi.org/10.53656/ped2022-3.02>, реф. Web of Science: Emerging Sources Citation Index; ERIH+; eLibrary.ru; CEEOL; EbscoHost; Google Scholar; Ex Libris; ProQuest

Резюме:

Смириенето е понятие, което най-често се тълкува в религиозен и философски план. В последните десетилетия е налице засилен интерес към конкретни проявления на смириенето като добродетел и в областта на медицината, социалните науки и образованието. Статията има за цел да разгледа съвременни интерпретации на смириенето в педагогически контекст, с фокус върху възгледите на учени от западното образователно и научно пространство. Предложеният прочит на смириенето в западния педагогически дискурс, от една страна, припомня, че смириенето е ценност, дълбоко заложена в самата сърцевина на западната педагогическа традиция, и добродетел, иманентно присъща на „добрия учител“. От друга страна, преобладаващият акцент в представените интерпретации обвързва култивирането на смирение – в неговите етични и епистемологични измерения – с необходимостта от критично преосмисляне на образованието като практика на свободата, на търсенето на истината като колективно дело между равноправни партньори и на диалога като акт на съ-творение и екзистенциална необходимост с цел преобразуването на света в по-справедлив и по-хуманен – свят, в който е по-лесно да се обича, по думите на Фрейре (Freire, 2005). В този смисъл, очевидно апелът към възстановяване ролята на смириенето в нашия живот – и по-конкретно в живота на „западните“ хора, има и своите педагогически проекции.

Abstract:

Tcholakova, M. INTERPRETATIONS OF HUMILITY IN A PEDAGOGICAL CONTEXT. Humility is a concept that is most often explained in religious and philosophical terms. In recent decades, there has been an increased interest in specific manifestations of humility as a virtue

in the fields of medicine, social sciences, and education. The article aims to discuss contemporary interpretations of humility in a pedagogical context, focusing on the views of Western educators and scholars. On one hand, the proposed review of humility in Western pedagogical discourse recalls that humility is a value deeply rooted in the core of the Western pedagogical tradition itself and a virtue inherent in the "good teacher." On the other hand, the presented interpretations link the cultivation of humility - in its ethical and epistemological dimensions - with the need to critically rethink education as a practice of freedom, to search for truth as a collective deal between equal partners, and for dialogue as an act of co-creation and existential necessity in order to transform the world into a fairer and more humane - a world in which it is easier to love, according to Freire (Freire, 2005). In this sense, the appeal to restore the role of humility in our lives - and in particular in the lives of "Western" people - obviously has its pedagogical projections.

4. Георгиева, Д., Чолакова, М. (2020). Практика, базирана на доказателства, и дистанционно обучение през XXI век – нови перспективи. *Стратегии на образователната и научната политика*, 28(4), 379-391, COBISS.BG-ID – 41721608, Реф. Web of Science: Emerging Sources Citation Index; The Philosopher's Index; ERIH+; eLibrary.ru; CEEOL; EbscoHost; Google Scholar; Ex Libris; ProQuest; Sociological Abstracts; Social Services Abstracts; Worldwide Political Science Abstracts

Резюме:

В условията на технологизиране и модернизиране на висшето образование през 21 век парадигмата на обучение в магистърска степен при специалности като езиково-говорна патология (ЕГП) и социална работа (СР) изисква решителна и належаща промяна. Развитието на информационните технологии налага преразглеждане и нов прочит на изготвянето на учебни програми за дистанционно обучение (ДО) при тези специалности. Неоспорим факт е, че т.нар. обединени здравни професии, сред които са ЕГП и СР, следва да развиват знания, умения и компетенции у студентите-магистри като част от университетското им образование. Статията представя теоретичен обзор и последващ анализ на съществуващата парадигма в редица държави, като обръща внимание на ролята на практика, базирана на доказателства (ПБД), при осъществяване на дистанционно обучение (ДО) в магистърска степен.

Abstract:

Georgieva, D., Tcholakova, M. EVIDENCE-BASED PRACTICE AND DISTANCE EDUCATION IN THE 21ST CENTURY – NEW PERSPECTIVES. At a time when higher education is modernizing and becoming more dependent on technology, the paradigm of master's degree in allied health specialties such as speech-language pathology (SLP) and social work (SW) requires decisive and urgent change. The development of information technologies prompts revisioning the preparation of distance education (DE) curricula in these health disciplines. Allied health professions, including SLP and SW, need to develop knowledge, skills, and competencies in graduate student education. This article presents a theoretical

overview and subsequent analysis of the existing paradigm in a number of countries, focusing on the role of evidence-based practice (EBP) in the implementation of DE at the master's degree level.

5. Tcholakova, M., Stancheva-Popkostadinova, V. (2020). A vision for integrated social and healthcare services: An experience from Bulgaria. *International Social Work*, <https://doi.org/10.1177/0020872820920336>, ref. WoS JCR 1.349; SCOPUS SJR 0.463

Резюме:

Постепенното включване на интегриран подход към комплексните нужди на потребителите на услуги, формулиран в документи и публикации, реализиран в проекти и практики и възприет на национално и регионално ниво, предполага наличието на необходимата политическа воля за неговото по-нататъшно реализиране. Ефективното прилагане на подобен подход обаче предполага и обща философия, споделена визия и ефективна комуникация и координация между всички заинтересовани страни. Изследването е ориентирано към проучване на това дали в основните системи, свързани с интеграцията, съществува обща или взаимно споделена философия или концепция за интегрирани грижи и услуги.

Базирана на резултатите от проучването, тази статия има за цел да хвърли светлина върху разбирането за интегрирани социално-здравни услуги, в това число личните схващания и възприятия, както и размисли върху предизвикателствата пред ефективността на тези услуги, споделени от хората, загрижени за интеграцията между социалните и здравните услуги. Шестдесет и четири респондента ($n = 64$) участват в интервюта ($n = 17$) и фокус групи ($n = 47$). Изводът е, че е очевидна необходимостта от концептуално изясняване и обща визия за интегрираните социално-здравни услуги, в това число и за подходите към тяхната организация, предоставяне, управление и финансиране. Необходими са по-обширни проучвания върху перспективите за успешна интеграция на здравните и социалните услуги в България, базирани на анализ на текущите потребности и ресурси.

Abstract:

Tcholakova, M., Stancheva-Popkostadinova, V. (2020). A VISION FOR INTEGRATED SOCIAL AND HEALTHCARE SERVICES: AN EXPERIENCE FROM BULGARIA. The progressive inclusion of an integrated approach to the complex needs of service users, articulated in documents and publications, implemented in projects and practices, and adopted at the national and regional levels, implies the existence of the necessary political will to take this approach forward. However, the effective operationalization of such an approach also supposes a common philosophy, a shared vision, and effective communication and coordination among all stakeholders. This led us to focus our inquiry to understand if a common or mutually shared philosophy or concept of integrated care and services exists in the main systems concerned with the integration.

Based on the study results, this article aims to shed light on the understanding of integrated social and healthcare services, including personal concepts and perceptions, as well as reflections on the challenges facing the effectiveness of these services shared by people

concerned with the integration between social and healthcare services. Sixty-four respondents ($n = 64$) were recruited to participate in interviews ($n = 17$) and focus groups ($n = 47$). The need for a conceptual clarification and a common vision for integrated social and healthcare services was evident, including the approaches to organization, service provision, management, and funding. More extensive studies about the perspectives for successful integration of healthcare and social services in Bulgaria, based on the analysis of current needs and resources, are required.

6. Христова-Михайлова, Н., Чолакова, М. (2019). Семейно-ориентиран подход в социалната работа: основания и професионални рефлексии. *Педагогика*, 91(6), 814-834, COBISS.BG-ID – 1560987348, реф. Web of Science: Emerging Sources Citation Index; ERIH+;eLibrary.ru; CEEOL; EbscoHost; Google Scholar; Ex Libris; ProQuest.

Резюме:

Статията прави обзор и анализ на теоретични и практически аргументи за въвеждане на семейно ориентиран подход в социалната работа. Основен акцент се поставя на начина, по който социалната работа е насочена към подкрепа на семействата в риск, основните характеристики и принципи на семейно ориентирания подход и схващането на професионалистите относно прилагането му. Представени са резултати от емпирично проучване сред работещи в социалните услуги. Данните са интерпретирани от гледна точка на разбиране и основни фактори за прилагане на семейно ориентиран подход. Резултатите показват тенденция към развитие на разбирането на същността и принципите на семейно ориентирания подход и нагласа сред анкетираните специалисти за използването му. Идентифицират се ключови фактори, улесняващи и затрудняващи прилагането му, наред с преобладаващо мнение за неефективна практика по отношение на работата със семейства.

Abstract:

Hristova-Mihaylova, N., Tcholakova, M. FAMILY-ORIENTED APPROACH IN SOCIAL WORK: A RATIONALE AND PROFESSIONAL REFLECTIONS. This article reviews and analyzes theoretical and practical arguments for introducing a family-oriented approach in social work. The focus is put on how social work is aimed at supporting families at risk, the basic characteristics and principles of the family-oriented approach, and the perception of professionals towards its application. Results of an empirical study among social service practitioners are presented. The data are interpreted according to the understanding and critical factors affecting the implementation of the family-oriented approach. The results show a tendency towards developing an awareness of the basic characteristics and principles of the family-oriented approach as well as a tendency to use it. Key factors that facilitate and hamper its application are identified, along with the predominant view of the practice of working with families as ineffective.

СТАТИИ И ДОКЛАДИ, ПУБЛИКУВАНИ В НЕРЕФЕРИРАНИ СПИСАНИЯ С НАУЧНО РЕЦЕНЗИРАНЕ ИЛИ ПУБЛИКУВАНИ В РЕДАКТИРАНИ КОЛЕКТИВНИ ТОМОВЕ

7. Чолакова, М. (2021). Културното смирение в социалната работа. В *Сборник доклади от Юбилейна научна конференция на Факултет по педагогика на СУ „Св. Климент Охридски“* (под печат).

Резюме:

Докладът представя малко позната в България, но актуална в Съединените щати концепция, приложима в сферата на помагачите професии, в това число социалната работа. Културното смирение предизвиква интерес както в интерпретацията му на алтернатива на културната компетентност, така и в по-малко радикалното му разбиране като допълнение към или елемент от културната компетентност. В сравнителен план и самостоятелно са разгледани ключовите идеи на концепцията. Като пожизнен процес, който комбинира културната осъзнатост с интересекционността и критичното осмисляне на властовите дисбаланси и социалните неравенства, перспективата на културното смирение изглежда подходяща за бързо глобализиращия се свят. Така че струва си да се мисли в посока на културното смирение, пък било то и смирение изобщо - както в рамките на социалната работа, така и в контекста на общочовешките ни отношения.

Abstract:

Tcholakova, M. CULTURAL HUMILITY IN SOCIAL WORK. This paper introduces a concept that is little known in Bulgaria but up to date in the United States, applicable in the field of helping professions, including social work. Cultural humility is of interest both in its interpretation as an alternative to cultural competence and in its less radical understanding as a complement to or an element of cultural competence. The key ideas of the concept are presented both in comparison with the other concepts and independently. It is argued that as a lifelong process that combines cultural awareness with intersectionality, and critical thinking about power imbalances and social inequalities, the perspective of cultural humility in its essence seems appropriate for the rapidly globalizing and diversified world. Thus, it is worth thinking in the direction of cultural humility, and humility in general - both in the frame of social work and in the context of our universal human relations.

8. Стойкова, М., Чолакова, М. (2021). Социална подкрепа за семействата в социални услуги за хора с увреждания в общността. *Овластяването на работещите в социалната сфера в малките населени места – предизвикателства и възможности*, Велико Търново: УИ "Св. Св. Кирил и Методий", ISBN 978-619-208-249-9, 140-148.

Резюме:

Докладът представя резултати от проучване на социалната подкрепа, предоставяна на семейства в услуги за възрастни лица с увреждания в общността. Използван е методът

на полуструктурираното интервю. Проучването включва петнадесет членове на семействата на потребителите на услуги и двадесет и двама професионалисти, работещи в услуги в общността.

Резултати: Услугите задоволяват частично нуждите на семействата от социална подкрепа. Членовете на семействата споделят силна нужда от финансова, емоционална и информационна подкрепа, както и потребност и желание за по-активно участие в услугите, които подкрепят техните близки. Членовете на семействата на хората с увреждания посочват липсата на основна инфраструктура на социалните услуги, организацията и предоставянето на услуги и липсата на гъвкавост като основна пречка пред ефективността на подкрепата. Налице са изразени нагласи сред професионалистите за включване на семействата в процеса на подкрепа, но и липса на ефективни взаимоотношения и взаимодействия между семействата на ползвателите на услугата и персонала.

Abstract:

Stoykova, M., Tcholakova, M. SOCIAL SUPPORT FOR FAMILIES IN COMMUNITY SOCIAL SERVICES FOR PEOPLE WITH DISABILITIES. The paper presents the results of a study on the social support provided to families in community social services for adults with disabilities. The semi-structured interview method was used. The study included fifteen family members of service users and twenty-two professionals working in community social services.

Results: The services partially meet the needs of families for social support. Family members share a strong need for financial, emotional, and informational support, as well as a need and desire to participate more actively in the services that support their loved ones. Family members of people with disabilities point to the lack of basic infrastructure for social services, the organization and delivery of services, and the lack of flexibility as the major obstacles to the effectiveness of support. There are expressed attitudes among professionals to involve families in the support process, but also a lack of effective relationships and interactions between the families of service users and staff.

9. Tcholakova, M. (2020). Reflections on Social Inclusion. Conference Proceedings: Reflections on Social Inclusion, Fulbright International Seminar “Strategies for Strengthening Democracy: 30 Years after the Fall of the Berlin Wall”, PB ISBN 9786191885039; PDF ISBN 9786191885046; 49-54.

Резюме:

Докладът надгражда над идеите и примерите, развити в сесията, посветена на кампании за социално включване, в рамките на Международния семинар на Фулбрайт: “Стратегии за укрепване на демокрацията: 30 години след падането на Берлинската стена“, като отива по-далеч, представяйки разсъжденията на автора относно българската специфика в годините на преход до наши дни в социалното включване и справянето със социокултурните предизвикателства. Вдъхновен от общото мото за емпатията, докладът не се фокусира върху политиките и законодателството, които насърчават и подкрепят приобщаването, а вместо това, се опитва да подчертае само няколко случая на социално

включване/изключване, които илюстрират колко много то зависи от нагласите и убежденията, от разбирането на човешките нужди от приемане и грижа и от смирението.

Abstract:

Tcholakova, M REFLECTIONS ON SOCIAL INCLUSION. The paper builds on the ideas and examples developed in the session on social inclusion campaigns at the Fulbright International Seminar: "Strategies for Strengthening Democracy: 30 Years After the Fall of the Berlin Wall", but goes further by describing the author's thoughts on Bulgarian specificity in the years of transition to the present day in addressing social inclusion and sociocultural challenges. Inspired by the motto of empathy, the paper does not focus on the policies and legislation that promote and support inclusion. Instead, it tries to highlight only a few examples of social inclusion/exclusion that illustrate how much it depends on attitudes and beliefs, on the understanding of human needs for acceptance and care, and on humility.

10. Христова - Михайлова, Н, Чолакова, М. (2019). Социална работа с родители на деца, настанени в услуги от резидентен тип, *Сборник „Приложна психология и социална практика*, Варна: УИ „Черноризец Храбър“, ISSN 1314–0507, 207-221

Резюме:

Докладът представя резултати от проучване на социалната работа с родители на деца, настанени в услуги в общността от резидентен тип, и влиянието на фактори като период на престой в услугата, пол, възраст, както и на модела и условията на работа с родители в социалните услуги в общността. Резултатите показват, че децата, настанени в резидентни услуги, често се разделят за дълго време от своите родители и преминават от една услуга в друга и това намалява интензитета на комуникиране със семействата им. Основните фактори, оказващи влияние върху интензитета на общуване, са възраст, период на раздяла и вид на услугите, от които се настаняват децата. В услугите от резидентен тип не са идентифицирани модели, които да подкрепят работа с родители, както и психологическа подкрепа за цялото семейство с оглед запазване на връзките и възстановяване на отношенията.

Absract:

Hristova-Mihaylova, N., Tcholakova, M. SOCIAL WORK WITH PARENTS OF CHILDREN PLACED IN RESIDENTIAL SERVICES. This paper presents the results of a study of social work with parents of children placed in residential type community services and the influence of factors such as residence duration, gender, and age, as well as the model and conditions for working with parents in community social services. The results show that children who reside in those services are often separated from their families for a long period of time and transit from one service to another, which reduces the intensity of communication with their families. The major factors influencing the intensity of communication are the age, period of separation, and the type of services which children are transferred from. In residential services, there are

no models identified to support working with parents, as well as to provide psychological support for the whole family to maintain connections and restore relationships.

11. Стойкова, М., Чолакова, М. (2018). Социална подкрепа за хората с увреждания, ползващи услуги в общността. *Сборник „Приложна психология и социална практика“*, Варна: УИ „Черноризец Храбър“, ISSN 1314–0507, 185-199.

Резюме:

Докладът представя резултати от проучване на социалната подкрепа за хора с увреждания, ползващи социални услуги в общността, и влиянието на фактори като пол, вид на услугата и вид на увреждането върху оценката на изследваните лица по отношение на тази подкрепа. Резултатите показват, че изследваните лица определят малък размер на социалната мрежа. Факторът пол не оказва статистически значимо влияние върху нито една от изследваните области, докато видът на услугата влияе върху социалната подкрепа като обща оценка, както и върху оценката на подкрепата, получавана от семейството, от социалната услуга и извън нея. Установява се влияние на фактора вид на увреждането върху част от изследваните области, което се нуждае от допълнителни изследвания.

Abstract:

Stoykova, M., Tcholakova, M. SOCIAL SUPPORT FOR PEOPLE WITH DISABILITIES WHO USE COMMUNITY SOCIAL SERVICES. This paper presents results from a study of social support for people with disabilities who use community social services, and the influence of factors such as gender, type of service, and type of disability on the self-assessment of this support. Results indicated a limited size of the respondents' social networks. Gender as a factor did not have a statistically significant influence on any of the areas of social support under study, whereas the service type had an influence on the social support as a global assessment as well as on the assessment of support received from the family, social service, and outside the service. An influence of the type of disability in some of the areas under study is found, which requires further research.

12. Чолакова, М. (2018). Отвъд културната компетентност: американската концепция за културното смирение в сферата на помагането. *Клинична и консултативна психология*, 1(35), 15-26.

Резюме:

Статията представя концепцията за културното смирение в САЩ и е изградена в три части: интерпретация на смирението, разбиране за културното смирение в контекста на помагащите взаимоотношения и в контекста на съпоставянето му с концепцията за културната компетентност. Заключението поставя акцент върху значението и релевантността на културното смирение в сферата на помагащите професии.

Abstract:

Tcholakova, M. BEYOND CULTURAL COMPETENCE: THE US CONCEPT OF CULTURAL HUMILITY IN THE SPHERE OF HELPING. The article presents the concept of cultural humility in the United States and is structured into three parts: interpretation of humility, understanding of cultural humility in the context of helping relationships, and the context of its comparison with the concept of cultural competence. The conclusion focuses on the importance and relevance of cultural humility in the field of helping professions.

13. Чолакова, М. (2017). Овластяващи измерения на социалната работа с лица от етнически малцинствени общности. *Сборник доклади по клинична психология, Том 2. Избрани доклади от Втори национален конгрес по клинична психология с международно участие*. Варна: Стено, ISBN 978-954-449-914-3 (print) (Т. 2), 333-339.

Резюме:

Докладът поставя акцент върху необходимостта от критично осмисляне на ефектите на дискриминацията и потисничеството върху живота и функционирането на хората от етнически малцинствени общности в контекста на социалната работа, в това число и в нейните клинични проявления. Овластяващата перспектива предлага рамка за отчитане на тези въздействия в процеса на помагашите взаимоотношения чрез прилагане на многообразие от подходи и дейности с цел редуциране влиянието на неравенството и безвластието, повишаване на чувството за лична ефективност и контрол върху собствения живот, развитие на критично съзнание за източниците на потискане и демократично участие в живота на общността.

Abstract:

Tcholakova, M. EMPOWERING DIMENSIONS OF SOCIAL WORK WITH PEOPLE FROM MINORITY ETHNIC COMMUNITIES. This paper emphasizes the need for critical reflection on the effects of discrimination and oppression on the life and functioning of people from minority ethnic communities in the context of social work, including in clinical settings. The empowerment perspective offers a framework for considering these influences in the process of helping relationships through the application of a variety of approaches and activities that aim to reduce the influence of inequality and disempowerment, enhance the feeling of self-efficacy and control over one's own life, development of critical consciousness about the sources of oppression, and democratic participation in the community life.

14. Чолакова, М. (2016). Овластяването в социалната работа. *Актуални проблеми на социалната работа*. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, ISBN - 978-954-00-0096-1, COBISS.BG-ID – 1288504292, 13-29

Резюме:

Овластяването е централен концепт в много научни области и в широк кръг помагачи професии. В настоящата статия са представени дефиниции и схващания за овластяването с акцент върху социалната работа и във връзка с данни от проучване на информираността и сензитивността към дискриминацията и потисничеството сред помагачи специалисти и потребители на социални услуги, проведено през 2014 г. под ръководството на автора.

Споделя се виждането, че макар да е част от терминологичния и ресурсен апарат на социалната работа, овластяването не е намерило своето адекватно разбиране и особено “технологичното” си превъплъщение в практиката. Застъпва се тезата, че овластяването на социалните клиенти е функция на обучението на социалните работници в съответните концепции и подходи, приложими в контекста на рефлексивна спрямо дискриминацията и потисничеството социална работа.

Abstract:

Tcholakova, M. EMPOWERMENT IN SOCIAL WORK. Empowerment is a central concept in many scientific fields and in a wide range of helping professions. This article presents definitions and understandings of empowerment with a focus on social work and in relation to a study of awareness and sensitivity to discrimination and oppression among helping professionals and social service users, conducted in 2014 under the author’s leadership. The view is shared that in spite of being a part of the terminology and the resource apparatus of social work, empowerment has not found its adequate understanding and especially its “technological” operationalization in practice. It is argued that the empowerment of social clients is a function of the training of social workers in the relevant concepts and approaches applicable in the context of a social work practice that is reflexive to discrimination and oppression.

15. Tcholakova, M., Stancheva-Popkostadinova, V. (2017). Integrated care through the perspectives of professionals in the systems of social assistance and health. *56th Annual Science Conference of Ruse University INDUSTRY 4.0.BUSINESS ENVIRONMENT. QUALITY OF LIFE*, volume 56, book 8.2., 8-12, <https://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp17/8.2/8.2-1.pdf>

Резюме:

Интегрираният подход към посрещане на комплексните потребности на популациите в риск е формулиран в редица ключови стратегически документи в областта на здравеопазването и социалните грижи на национално и местно ниво. Изпълнението на интегрирани дейности и програми изисква споделена философия и разбиране на концепцията за интегрирана грижа, заедно с изграждането на ефективна комуникация и координация между системи, структури и професионалисти. Тази статия се основава на резултатите от проучване на предизвикателствата пред ефективността на иновативните социално-здравни услуги, проведен сред професионалисти в системите за грижа за деца и възрастни с комплексни потребности. Използвани са качествени методи за събиране и анализ на емпирични данни. Резултатите от проучването показват както общи черти, така и несъответствия в разбирането и прилагането на интегрираната грижа на различните нива и участници.

Abstract:

The integrated approach to addressing the complex needs of populations at risk is articulated in a number of key strategic documents in the field of health and social care at the national and local levels. Implementation of integrated activities and programs requires shared philosophy

and understanding of the concept of integrated care, along with the building of effective communication and coordination between systems, structures, and professionals. This paper draws on the results of a study of the challenges to the effectiveness of the innovative social and health services conducted among professionals in the systems of care for children and adults with complex needs. Qualitative methods for the collection and analysis of empirical data were used. Research findings show both commonalities and inconsistencies in the understanding and implementation of integrated care at different levels and participants.

СТУДИИ, ПУБЛИКУВАНИ В НЕРЕФЕРИРАНИ СПИСАНИЯ С НАУЧНО РЕЦЕНЗИРАНЕ ИЛИ ПУБЛИКУВАНИ В РЕДАКТИРАНИ КОЛЕКТИВНИ ТОМОВЕ

16. Чолакова, М. (2018). Овластяването в реконструирането на погледите пред себе си. - В: Градев, Д., Маринов, А., Сапунджијева, К., Карабельова, С., Митев, К., Йонкова, К., Матанова, В., Чолакова, М., Георгиев, Л. *Поглед пред себе си: Личната мрежа на общуването*. София: УИ "Св. Климент Охридски", ISBN - 978-954-07-4521-3, COBISS.BG-ID – 1288036580, 198-224

Резюме:

Студията разглежда конструкта „овластяване“ като част от терминологията, концептуалната рамка и репертоара от интервенции в множество научни области и сфери на професионална практика, в това число общностната психология и социалната работа. Постава се фокус върху различните дефиниции и концептуализации на овластяването като цел, процес, резултат, интервенция, всеобхватна рамка за мислене и действие и пр. Студията включва четири параграфа, които третират овластяването като понятие, неговата концептуална връзка с въпросите за властта и безвластието, като научен и изследователски феномен и рамка за практиката, както и неговите „корени“ в концепцията за conscientização на бразилския философ и педагог Паоло Фрейре. Цитирани и разгледани са редица възгледи за приложение на овластяващи модели в практиката с различни групи клиенти, като хора с психични проблеми, деца и семейства, етнически малцинствени групи, възрастни хора и пр. в области като предоставяне на социални услуги, социална психология, обществено здраве, общностно развитие и др. Основната теза на студията е, че овластяването в реконструирането на погледите пред себе си предполага саморефлексия, изграждане на критично съзнание за обстоятелствата, в това число източниците на власт – обективни и интернализирани, - които рамкират живота ни, и действие по посока промяна.

Abstract:

Tcholakova, M. EMPOWERMENT IN LOOK AHEAD'S RECONSTRUCTION. The study discusses the construct of empowerment as part of the terminology, conceptual framework, and repertoire of interventions in many scientific fields and areas of professional practice, including community psychology and social work. The focus is on the various definitions and conceptualizations of empowerment, namely as a goal, process, outcome, intervention,

comprehensive framework for thinking and acting, etc. The study includes four paragraphs that analyze empowerment as a notion, its conceptual connection to issues of power and powerlessness, as a scientific and research phenomenon and framework for practice, and its "roots" in the concept of conscientização of Brazilian philosopher and educator Paulo Freire. Cited and discussed are many concepts for the application of empowering models in practice with different groups of clients, such as people with mental health problems, children and families, ethnic minority groups, the elderly, etc. in areas such as social services, social psychology, public health, community development, and so on. The main thesis of the study is that empowerment in the reconstruction of the look-ahead presupposes self-reflection, building critical awareness of the circumstances, including the sources of power - objective and internalized - that frame our lives, and action toward change.

17. Чолакова, М. (2021). Автономия и самоопределение в социалната работа. –В: Градев, Д., Маринов, А., Сапунджиева, К., Йонкова, К., Матанова, В., Чолакова, М., Георгиев, Л. *Загубата на личната автономия*. София: УИ "Св. Климент Охридски", ISBN - 978-954-07-5198-6, COBISS.BG-ID – 47930120, 198-224.

Резюме:

Студията разглежда темата за личната автономия и самоопределението като ключови понятия в терминологичния апарат и фундаментални ценности и принципи в професионалната етика на редица помагащи професии, с фокус върху социалната работа. Поставя се акцент върху това какво разбираме под автономия и самоопределение изобщо и в контекста на социалната работа, какви етични предизвикателства и напрежения са налице при прилагането на принципа на автономност и самоопределение в помагащата дейност, какви са етичните дилеми, свързани с личната автономия и самоопределението, с които социалните работници се сблъскват ежедневно в своята практика. Разсъждава се върху темата оправдан ли е патернализмът или той винаги е „лош“ и съществува ли начин да „съюзим“ патернализма с овластяването. В заключение, застъпва се тезата за необходимостта от непрекъсната рефлексия и саморефлексия от страна на помагащите професионалисти, така щото да се осигури баланс между етичните съображения и принципи в социалната работа, и идеята за съвместяване на автономията и взаимозависимостта.

Abstract:

Tcholakova, M. AUTONOMY AND SELF-DETERMINATION IN SOCIAL WORK. The study discusses the topic of personal autonomy and self-determination as key concepts in the terminological apparatus and fundamental values and principles in the professional ethics of a number of helping professions, with a focus on social work. Emphasis is placed on what we understand as autonomy and self-determination in general, and in the context of social work, what ethical challenges and tensions are present in the application of the principle of autonomy and self-determination in helping activities, what are the ethical dilemmas related to personal autonomy and self-determination, which social workers encounter on a daily basis in their practice. The question is whether paternalism is justified or is always "bad" and whether there

is a way to "unite" paternalism with empowerment. In conclusion, a thesis is raised about the need for continuous reflection and self-reflection on the part of the helping professionals to ensure a balance between ethical considerations and principles in social work, and the idea of reconciling autonomy and interdependence.